

REPTES DE L'ECOLOGIA AL DRET I A LA POLÍTICA

ENRIC BATALLER I RUIZ

Doctor en Dret

Professor en el Departament de Dret Civil-UVEG

Advocat

ALGUNS CONCEPTES INTRODUCTORIS ...

ECOLOGIA

- La definició d'ecologia fou primerament formulada per Ernst Haeckel en la seua obra *Generelle Morphologie der Organismen* (1866) i ampliada en volums posteriors (*Anthropogénie*, 1874), en què fou conceptuada com “el conjunt de les múltiples i diverses relacions entre animals i plantes, i d'aquests amb el món exterior”.

BIOSFERA

- El 1875, Eduard Suess va encunyar la paraula *biosfera* com la part de la crosta terrestre en què es desenvolupa o és possible la vida.

ECOSISTEMA

- El 1951, Eugene Odum encunja l'expressió *ecosistema*, eix principal al voltant del qual pivota l'organització de l'ecologia moderna, entesa com a ciència dels ecosistemes, definits com “qualsevol unitat (biosistema) que incloga tots els organismes que funcionen junts (comunitat biòtica) en una àrea determinada, i interactuen amb el medi físic de manera que un flux d'energia conduïska a la formació d'estructures biòtiques clarament definides i a l'oscil·lació de matèria entre les parts vives i no vives”.

- La introducció del concepte d'ecosistema permet que l'ecologia amplie les seues fronteres: ja no està reduïda a l'estricta camp de la biologia, adquireix perfils interdisciplinaris i integradors, i incorpora les interaccions humanes, amb la qual cosa s'estableix un pont conceptual entre les ciències naturals i les ciències socials.

- Aquesta polisèmia es troba igualment en la definició del diccionari de la Real Academia de la Lengua Española de la veu *ecología*, de la qual dóna tres accepcions (22^{ena} edició):
- 1. Ciència que estudia les relacions dels éssers vius entre ells i amb el seu entorn.
- 2. Part de la sociologia que estudia la relació entre els grups humans i el seu ambient, tant físic com social.
- 3. Defensa i protecció de la natura i del medi ambient.

DEFINICIÓ RAE (cont.)

- L'ecologia pot conceptuar-se en un sentit biològic (accepció primera), en un sentit sociològic (accepció segona) i, fins i tot, com a actitud personal o col·lectiva (accepció tercera), i en aquesta última el terme és sinònim d'*ecologisme*, que el DRAE defineix com un “moviment sociopolític que, amb matisos molt diversos, propugna la defensa de la natura i, en molts casos, la de l'home en aquesta”.

QUÈ VOL DIR “DEFENSAR LA NATURA”?

- A) El concepte de natura és complicat, i constitueix qüestió central de disputes teòriques i pràctiques de conservació-restauració, les quals giren al voltant de la “naturalitat” d’organismes vivents, espècies o ecosistemes.
- B) Els problemes apareixen a l’hora de definir què s’entén per *defensar* la natura: bé siga reconeixent-li un valor intrínsec o un valor instrumental; reconeixent titularitats jurídiques a éssers vius no humans o simplement establint un règim de protecció; conservar o preservar...

EL “MEDI AMBIENT”

- Des de mitjan segle XX, l'expressió *medi ambient* ha ocupat un espai creixent en el llenguatge i ha desplaçat la paraula *natura* perquè, a conseqüència dels processos d'urbanització i d'industrialització (que separen l'ésser humà del món rural), la natura havia passat a concebre's com el conjunt del món material que la societat ha de domesticar i superar amb la finalitat de progressar; *natura* era, per tant, allò que no és *societat*.

- El sorgiment de l'expressió *medi ambient* suggereix un canvi, en designar les condicions o l'entorn en què es desenvolupa la vida humana.
- Desapareix així la radical distinció entre món natural i món social, la qual cosa suposa que les amenaces mediambientals contemporànies, de caire local, regional o global, tenen un punt comú: que totes elles impliquen tant interaccions socials com ara fenòmens naturals no humans, la qual cosa els atorga precisament la categoria de *problemes mediambientals*.
- “Medi ambient” ho és tot; l'holisme es converteix en un pilar fonamental de l'ecologia moderna.

- Aquest canvi de perspectiva explica que el moviment de defensa del medi ambient adopte les últimes dècades plantejaments molt distints dels que li van donar origen.
- Actualment, ja no sorprèn sentir l'expressió *medi urbà*, no tant com a contraposició a *medi natural*, sinó com a complements d'un tot.
- La preocupació mediambiental n'ha ampliat els objectius.
- Des que s'assumeix que el desafiament pot anar més enllà de la preservació dels grans espais verges (romanticisme originari) o dels grans desafiaments mundials com ara l'esgotament de recursos o la desnuclearització (ecopacifisme dels anys setanta del segle XX), i que el medi ambient pot ser una preocupació local, d'un barri, un veïnat o una ciutat, s'obrin moviments nous, perspectives noves i actors nous.
- El moviment de protesta sorgit en les dues últimes dècades del segle XX en algunes ciutats estatunidenques, que aglutina principalment les comunitats afroamericana i hispana en defensa d'unes condicions ambientals dignes en llurs barris, i conegut com a "justícia mediambiental", en representa un bon exemple.

ORIGENS DE L'ECOLOGISME

- En el segle XIX, la difusió dels ideals del romanticisme, l'apreciació per la natura i l'atribució de valors estètics superiors, es va generar una sensibilitat que contrapesava la concepció utilitarista que atribueix als recursos naturals un valor exclusivament econòmic o material.
- En els Estats Units, i a més de les idees romàntiques, hi havia una certa lògica històrica en la reivindicació de la natura: en el doble propòsit de refermar una independència recent, i construir un patrimoni propi per contrapesar la monumentalitat històrica del continent europeu.
- A partir d'aquestes idees es varen alçar les primeres veus que van postular una defensa dels espais verges enfront de les agressions derivades de l'expansió del ferrocarril, les tals de boscos, les activitats mineres...
- El filòsof Ralph Waldo Emerson, l'escriptor Henry Thoreau o el pintor George Catlin en són les figures més destacades d'aquest mediambientalisme romàntic americà.
- D'aquestes idees inicials varen germinar, al començament del segle XX, les dues grans línies del pensament nord-americà de defensa de la natura: els conservacionistes i els preservacionistes.

- La gran expansió industrial dels EUA a l'inici del segle XX va ocasionar problemes greus que implicaven un qüestionament de l'ús que s'havia fet dels recursos naturals.
- Sorgeixen les primeres iniciatives conservacionistes, adreçades a preservar el medi natural i a aplicar polítiques d'administració i de gestió dels espais naturals d'especial valor.
- S'aproven les primeres normes de protecció de la natura (Taylor Grazing Act i Soil Conservation Act) i es consolida el pensament conservacionista.

- En paral·lel a l'expansió del moviment conservacionista, apareix el pensament preservacionista, que ja havia estat avançat per John Muir i, principalment, per Aldo Leopold, en la seua obra *A Sand County Almanac* (publicada el 1949, un any després de la seua mort), els quals van defensar la idea que els grans espais verges havien de restar exclosos de tota activitat humana (preservació), amb la convicció que preservar la natura és, també, preservar la vida humana.
- Té un marcat perfil no antropocèntric i reconeix un valor moral a tota la vida no humana.
- El pensament preservacionista va germinar en dues de les grans organitzacions nord-americanes de defensa de la natura: el Sierra Club i l'Audobon Society.

PRIMERES PREOCUPACIONS PER LA DEFENSA DE LA NATURA A EUROPA

- És interessant fer ressenya específica de l'origen de les preocupacions mediambientals a Europa, que varen anar per uns camins ben distints dels que inspiraren el primer ecologisme nord-americà i que, paradoxalment, les dugueren a una convergència amb les ideologies totalitàries de la primera meitat del segle XX; es va encunyar el terme *ecofeixismes* per designar aquest fenomen.

- L'escriptor Ernst Moritz Arndt (1769-1860), ideòleg del nacionalisme alemany i conegut pel seu poema *Was ist des Deutschen Vaterland?* ("Quina és la pàtria dels alemanys?"), va fixar un dels pilars del seu pensament en la reivindicació de la natura. En un article del 1815 titulat "A propòsit de la cura i conservació dels boscos", va abordar la idea del "benestar de la terra", i va aportar per primera vegada arguments molt propers als ecocentristes del present. L'interès d'Arndt era fundar les bases d'un nacionalisme germànic, per a la qual cosa idioma i terra en constitueixen els pilars bàsics; apropar-se a la "vida camperola" és un mitjà eficaç de remoure les consciències d'un poble que havia sofert les guerres napoleòniques i que necessitava renovar el seu orgull nacional. El nacionalisme d'Arndt també lligava l'amor a la pròpia terra amb un racisme pregon, adreçat principalment contra jueus, eslaus i francesos, de manera que fou la primera vegada que en el pensament modern europeu es mostraven conjuntament la sensibilitat mediambiental i el racisme militant de base nacionalista.

Wilhelm Heinrich Riehl (1823-1897), deixeble d'Arndt, aprofundí en aquesta línia de pensament, i va establir la unió entre ecologia i nacionalisme en la doctrina de la *Blut und Boden* ('Sang i Sòl'). En el seu assaig del 1853 *Feld und Wald* ('Camps i Bosc'), Riehl va utilitzar clarament arguments no antropocèntrics per expressar el sentiment per la pròpia terra i la seua vinculació a un nacionalisme excloent; pensament que té la seua gènesi en el romanticisme alemany i en un procés de trencament enfront del classicisme cartesià d'origen francès.

- Per a la visió racionalista de la natura, la raó ens allunya indefectiblement dels nostres orígens, però aquest allunyament és saludable, com a fruit d'un procés cultural. Per això, la natura en estat pur és simplement caos; la natura cal que siga racionalitzada, geometritzada, i el paradigma d'aquesta visió és el jardí francès.
- Enfront d'aquesta racionalització reaccionarà el romanticisme alemany mitjançant l'estètica dels sentiments, i identificarà la natura amb l'autenticitat original, i això porta a la reivindicació de l'estat salvatge (*das Wilde*) i genera així una clara afinitat premonitòria amb la sacralització de les terres verges (*Wilderness*) que abanderarà, més d'un segle després, la Deep Ecology nord-americana.

- La maduració d'aquest ideari té lloc en la segona meitat del segle XIX en el context d'una reacció social forta enfront del racionalisme i el procés d'urbanització de la societat europea: el moviment *Völkisch*. Alimentat de camperols ressentits pel procés d'industrialització i d'una classe mitjana empobrida, aquest moviment crea una mística de retorn als orígens feliços que plasma en odi antisemita i contra el procés industrialitzador, causants, en la seua opinió, del caos present.

En aquest context històric és remarcable la figura del zoòleg Ernst Haeckel, un dels principals ideòlegs del nacionalisme xenòfob que féu sorgir el nacionalsocialisme. Estudiós de les interaccions dels organismes amb l'entorn, va fundar la Lliga Germànica Monista com a projecte que combinava l'ecologisme científic amb la sensibilitat social que havia alimentat el moviment Völkisch, que ja formulava la superioritat de les races nòrdiques, la necessitat de desterrar els matrimonis mixtes i la defensa de l'eugenèsia ètnica.

- Haeckel connecta l'ecologia i les polítiques reaccionàries, principalment per aplicar principis biològics a les relacions socials, que es basarien en la superioritat racial.
- Així, el biòleg Raoul Francé, un altre dels fundadors de la Lliga Monista, va formular les que anomenà "Lleis de la Vida" (*Lebensgesetze*), que proclamaven que l'ordre natural determina l'ordre social, tot derivant-ne idees com ara el caràcter antinatural del mestissatge racial.
- Un altre deixeble de Haeckel, Ludwig Woltmann, va estendre la interpretació biològica als fenòmens econòmics, la qual cosa li servia per sostenir que el pas d'una societat agrària a una altra d'industrial ha comportat el declivi de la raça germànica; mentre el camp genera formes harmonioses de germanisme, en canvi les ciutats ("diabòliques i inorgàniques") destrueixen les virtuts de la raça.

- En el primer terç del segle XX va sorgir el moviment *Wandervögel* (el “moviment dels esperits lliures errabunds”), comunament conegut com Moviment de la Joventut, el qual va produir una barreja confusa entre elements de contracultura, filosofia oriental, misticisme naturalista i hostilitat al racionalisme.
- En aquest moviment tingué un paper fonamental el filòsof Ludwig Klages, autor del manifest seminal de l'ecologisme reaccionari, “L'Home i la Terra”, escrit per a la famosa trobada del Moviment Juvenil el 1913 que tingué lloc a la muntanya Meissner.
- El manifest va anticipar una sèrie d'elements clau en allò que és el pensament ecologista actual: la condemna de la destrucció accelerada d'espècies animals i vegetals, la denúncia de l'impacte sobre el medi ambient del creixent fenomen turístic, la denúncia de la cacera indiscriminada de balenes, dels processos de desforestació, de la destrucció de terres verges i dels pobles aborígens...
- Però no cal enganyar-se: el manifest de Klages és clarament un exercici que anticipa l'ideari nacionalsocialista que ataca la democràcia liberal encarnada en la idea de progrés.

- Des dels inicis fundacionals del Partit Nacionalsocialista d'Alemanya (NSPAD) hi ha un ala verda (si es pot anomenar així) en què tingué un paper essencial Richard Walter Darré (1895-1953), un dels formuladors de les teories racials del nazisme i estratègia en la creació del malestar entre el camperolat alemany i la seua utilització com a colons en l'ocupació dels territoris orientals. En una data tan prompte com 1930, Darré va proclamar que “la doctrina del *Blud un Boden* (Sang i Sòl) ha de ser restaurada”, doctrina en què troba justificació per atacar els pobles desarrelats, aquells que han trencat el vincle entre sòl i sang: bàsicament, el poble jueu (i, en menor mesura, també els pobles eslaus). Darré va ser el creador de la idea dels *Lebensraum* (els “espais vitals”), vertader subterfugi amb el qual el Reich es va llançar a la campanya d'ocupació dels territoris de l'Est. Darré mateix va declarar que “el concepte de Sang i Sòl ens atorga el dret moral de prendre tanta terra a l'Est com ens calga per restablir l'harmonia entre el nostre Poble i el seu espai geopolític”.

- Nogensmenys, la figura central de l'“ala verda” va ser, sens dubte, Rudolf Hess, ministre d'Estat i impulsor de la legislació nazi de protecció de la natura. Hess es va envoltar d'un equip amb el qual compartia la seua preocupació ecologista, i en el qual destaquen les figures d'Fritz Todt (qui va ocupar diversos càrrecs d'importància en l'administració nazi, fins i tot com a ministre d'Armament i Munició) i el seu ajudant, l'enginyer Alwin Seifert (per malnom, “Senyor Mare Terra”), el qual va ser nomenat Advocat General per al Paisatge.

- En un període de 3 anys es varen aprovar tres lleis sense precedent en el dret comparat i que incorporaven preocupacions mediambientals modernes.
- Són la Llei de 24 de novembre de 1933, de protecció dels animals (Tierschutzgesetz), la Llei de 3 de juliol de 1934, de limitació de la cacera (Reichsjagdgesetz) i la Llei d'1 de juliol de 1935 de protecció de la natura (Reichsnaturgesetz). Aquestes normes procedeixen del moment en què l'ala verda del NSPAD es trobava amb més força, com ho demostra el fet que les tres lleis procedeixen d'un encàrrec personal de Hitler, i tenen les signatures de tots els ministres afectats (Göring, Görtner, Darré, Frick i Rust).

- Nogensmenys, des de l'ascens de Hitler i fins a l'any 1942 hi va haver una tensió ben palesa entre l'ala verda del partit i la posició tecnocràtica i proindustrial de la jerarquia nazi, en la qual principalment s'adcrivien Göring, Goebbels, Bormann i Heydrich. Göring sempre va mantenir que el grup de Hess era un grupat d'excèntrics, somniadors, i un risc per a la seguretat del Reich. El vol de Hess a la Gran Bretanya el 1941 va confirmar aquestes acusacions i suposà un punt d'inflexió en aquest equilibri de poders. El 1942, Todt va morir en un accident d'aviació tot just després d'una discussió amb Hitler i Darré va ser obligat a dimitir de tots els seus càrrecs, fet que va posar fi a l'existència d'una ala verda dins del govern nacionalsocialista.

- Encara que resulte estrany, el règim nazi va deixar una empremta important en el moviment ecologista posterior, i quan, després del maig del 1968, emergiren els moviments verds, rescataren algunes de les figures que varen fundar la cara ecologista del nazisme. En la formulació de l'ecologisme modern apareixen figures que, com a mínim, podríem qualificar de col·laboracionistes: de manera molt clara, la personalitat de Martin Heidegger amb el seu plantejament crític respecte de la cultura tecnològica i la seua formulació de la idea de l' 'ésser autèntic' l'han dut al panteó dels pares fundadors de l'ecologia moderna, tot oblidant la seua implicació amb el nacionalsocialisme.
- I en aquesta mateixa categoria de figures rehabilitades per l'ecologisme contemporani, apareixen dos noms ja esmentats en els paràgrafs anteriors: Ludwig Klages i Walter Darré, rescatats pel moviment verd alemany al principi de la dècada del 1970 i esmentats en els documents fundacionals del Partit Verd.

L'ECOLOGISME CONTEMPORANI

- Cal distingir els conceptes *mediambientalisme* i *ecologia*, distinció que adquireix importància pràctica al voltant de la idea i validesa del concepte de desenvolupament sostenible.
- El *mediambientalisme* aposta per una aproximació administrativa als problemes ambientals, sota la convicció que poden ser resolts dins del model vigent de producció i consum, alhora que l'*ecologisme* defensa que solament mitjançant una transformació radical del nostre model polític i social, i de relació amb el món natural no humà, és possible aconseguir una existència sostenible i satisfactòria.
- És possible, per tant, sostenir que hi ha diferents ecologismes, però mai no hauria d'ultrapassar-se la línia separadora amb el mediambientalisme:
  - - L'ecologisme és una ideologia.
  - - El mediambientalisme és, com a molt, un adjectiu amb capacitat per formar híbrids amb unes altres ideologies.

- El pensament ecologista modern clava els seus arrels en els anys de creixement econòmic posteriors a la Segona Guerra Mundial. Entre el 1950 i el 1975 es produeix l'etapa de més creixement econòmic de la qual es té constància: el 1960, Walt Witman Rostow va publicar *Els estadis del creixement econòmic*, en què augurava que les crisis econòmiques havien acabat i emergia una nova era de "creixement autosostingut".
- Però la irrupció de les crisis del petroli dels anys setanta del segle XX no solament tombaren aquestes idees, sinó que feren emergir en la consciència pública la idea de crisi mediambiental.
- Es col·loca com a punt de partida el primer informe del Club de Roma sobre els límits del creixement (*informe Meadows*), publicat el 1972 i que defensava la impossibilitat de mantenir un creixement il·limitat en un món de recursos finits. Aquell mateix any 1972, les Nacions Unides varen convocar a Estocolm la primera Conferència Mundial sobre el Medi Humà, i el 1973 Fritz Schumacher va publicar *Small is Beautiful*, que constitueix el resum de la crítica mediambiental a la societat industrial i que marcà les dues dècades següents de debat mediambiental en enunciar la idea que "el sistema industrial modern, amb tota la seua sofisticació intel·lectual, consumeix els fonaments sobre els quals ha estat erigit".

- En les dues dècades següents, el nucli del debat mediambiental es va situar en el problema de l'esgotament dels recursos. Identificat el problema, el debat va passar a centrar-se en les solucions: Meadows i Randers propugnaren el creixement zero. Uns altres autors emfasitzaren la pregunta de *quin creixement*: Neomalthusians com ara Paul i Anne Erlich o l'ultraconservador Garret Hardin ho varen centrar en el creixement de la població; l'ecosocialista Barry Commoner en l'explotació de recursos en un sistema econòmic depredador. Els antimalthusians varen apuntar cap al diferent impacte de cada ésser humà segons el lloc en què viu, amb la qual cosa avançaren ja una idea inherent al concepte de justícia mediambiental: la desigual distribució de les càrregues ambientals.
- A la fi del debat, es va acceptar que l'impacte ambiental és una funció complexa del nombre d'habitants, el seu nivell de consum i la tecnologia emprada per subministrar-lo.

EL PACIFISME ANTINUCLEAR

- Els anys posteriors a la Cimera d'Estocolm i fins a la fi de la guerra freda varen estar marcats pel perill de guerra nuclear derivat de la nova doctrina militar adoptada per l'OTAN (desplegament de míssils de mitjà abast – Cruise i Pershing II– amb l'objectiu de disposar de capacitat d'atac preventiu), la qual cosa convertí Europa en un escenari possible de confrontació nuclear i provocà que els moviments ecologistes se sumaren als defensors d'una Europa desnuclearitzada i del desarmament unilateral; l'accés dels partits verds als parlaments nacionals marcà l'orientació de l'ecopacifisme dels anys vuitanta del segle passat.
- A partir d'aquells anys, els desastres ambientals es varen succeir amb massa freqüència: els vessaments petrolers de l'*Exxon Valdez* a Alaska o del *Prestige* a Galícia, els accidents nuclears de Harrisburg, Vandellós i Txernòbil, l'emissió tòxica de dioxines a Seveso i a Bhopal. Es crea una consciència col·lectiva d'alarma i urgència mediambiental, especialment després del descobriment per la NASA el 1984 d'un forat en la capa d'ozó en el pol sud; els científics Molina i Rowland varen advertir el 1974 que les molècules clorades de CFC destrueixen la capa d'ozó: després d'haver estat difamats i criticats, varen rebre el 1995 el premi Nobel de química.

LA CIMERA DE RIO I EL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

- El 1992 el Programa de les Nacions Unides sobre el medi ambient va convocar la Cimera de la Terra, celebrada a Rio de Janeiro, i que va situar novament la crisi ecològica al bell mig de l'agenda política, amb un nou diagnòstic d'aquesta i de les possibles solucions: ja no es tracta de l'esgotament d'uns recursos naturals limitats, sinó de la superació de la capacitat de càrrega dels ecosistemes naturals o de la biosfera en el seu conjunt. El problema del subministrament energètic es relativitza, perquè no hi ha consens en la comunitat científica perquè, tot i disposar de combustibles fòssils suficients, els ecosistemes naturals podrien absorbir les emissions de carboni que es produïsquen. Les solucions també canvien: ja no es propugna el *creixement zero*, sinó una recuperació de les dimensions ètica i política de l'activitat econòmica, i es projecten amb una perspectiva espacial i temporal:

- Des d'una perspectiva espacial, es defensa una redefinició del món comú, i s'introdueixen les categories de béns comuns de la humanitat o béns públics mundials, titularitat jurídica relativa a aquells béns que pertanyen globalment i indistintament a tots els membres de la comunitat humana en el seu conjunt i, per tant, totes les persones tenen la obligació de vetllar per ells, fer-ne ús raonable i equitatiu i transmetre'ls en les millors condicions de gaudi a les generacions esdevenidores. Són béns bàsics l'existència i disponibilitat dels quals és fonamental per al desenvolupament dels éssers humans; una part essencial d'aquests béns són béns naturals com ara la capa d'ozó, l'estabilitat climàtica, l'aigua, les espècies vegetals i animals, la biodiversitat...
- Des d'una perspectiva temporal, es constata que si el benestar del present es fa a costa de la degradació de la biosfera, llavors es genera una immensa injustícia intergeneracional, en restar compromesa la satisfacció futura de les generacions esdevenidores. Així, la solidaritat intergeneracional es converteix en un valor que cal tenir en compte en tota formulació del conflicte mediambiental i, fins i tot, aquest patrimoni jurídic es considera un dels béns comuns de la humanitat.

- Aquesta doble dimensió origina el concepte de “sostenibilitat” (o el seu sinònim “desenvolupament sostenible”), introduïdes per primera vegada a l’informe encarregat per les Nacions Unides i titulat el *Nostre Futur Comú 4* (conegut com Informe Brundtland, en estar presidit el comitè organitzador per la dirigent socialdemòcrata noruega Gro Harlem Brundtland), que s’expressa en els termes següents:
- “El desenvolupament sostenible és aquell que satisfà les necessitats de la generació present sense comprometre la capacitat de les generacions futures per satisfer les seues pròpies necessitats. Engloba dos conceptes fonamentals:
  - · El concepte de ‘necessitats’, en particular les necessitats essencials dels pobres, a les quals s’hauria de donar la màxima prioritat.
  - · La idea de limitacions imposades per l’estat de la tecnologia i l’organització social a la capacitat del medi ambient per satisfer les necessitats presents i futures”.
- La sostenibilitat s’ha convertit així en el paradigma del mediambientalisme, enfront del pensament ecologista o “ecologia política”, i constitueixen les dues aproximacions des de les quals s’aborda el problema mediambiental.

QUÈ ÉS EL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE?

- Herman Daly diu que consisteix en (1) no explotar els recursos renovables per sobre del seu ritme de renovació; (2) no explotar els recursos no renovables per sobre el ritme de substitució per uns altres de renovables; (3) no vessar a la biosfera residus per sobre de la capacitat d'absorció dels ecosistemes; i (4) preservar la biodiversitat de tots els ecosistemes
- La noció de sostenibilitat conté, així, dues classes d'implicacions:
- · La convicció que les decisions sobre ús i conservació dels recursos naturals no poden deixar-se ni a les forces del mercat ni tampoc al judici d'un reduït nombre d'experts que assessoren els responsables polítics.
- · L'afirmació que la intersecció entre capacitats ambientals i satisfacció de les necessitats humanes entranya una invocació a valors com ara equitat o justícia, que ha de conduir a l'obertura d'espais democràtics nous i al sorgiment d'una nova democràcia mediambiental.
- En el context de la idea del desenvolupament sostenible sorgeix el debat fonamental del present sobre el medi ambient: la possibilitat o no que la preservació dels ecosistemes i la conservació dels recursos pugui dur-se a efecte dins dels esquemes de la democràcia liberal i l'economia de mercat. Apareixen, així, les dues posicions bàsiques d'aquest debat: l'ambientalisme econòmic i l'ecologia política (o, més simplificat, mediambientalistes *versus* ecologistes, segons la diferenciació postulada per Dobson abans esmentada).

ECOLOGISME I MEDIAMBIENTALISME

- La línia divisòria del debat sobre el medi ambient passa per la distinció bàsica entre l'antropocentrisme i el biocentrisme. Com diu Dobson, mediambientalistes i ecologistes estan units per una preocupació pel medi ambient, però difereixen en dos aspectes fonamentals:
- A) En el diagnòstic de la crisi mediambiental: els mediambientalistes se centren en els símptomes, mentre que els ecologistes polítics busquen les causes polítiques i econòmiques.
- B) En les solucions: mentre els mediambientalistes creuen que el dany mediambiental pot ésser corregit dins de les pràctiques polítiques, econòmiques i socials actuals (n'hi ha prou d'introduir certs canvis en l'"industrialisme"), els ecologistes polítics postulen el desmantellament del sistema i la seua substitució.

ECOLOGISME I MEDIAMBIENTALISME

- Des de l'ecologia política s'argumenta que les societats desenvolupades arrossegueu el món al desastre mediambiental, no sols en generar uns nivells de producció i consum desproporcionadament alts, sinó a més en configurar aquests nivells com l'aspiració de tots els països en vies de desenvolupament (la suggestiva seducció del primer món). En conseqüència, els ecologistes polítics entenen que les respostes tecnològiques als problemes mediambientals poden ser exitoses temporalment, però estan adreçades al fracàs a llarg termini.
- L'ecologisme polític qüestiona els supòsits en què es basen el socialisme, el conservadorisme i el liberalisme, i en censuren l'antropocentrisme:
- enfronten la crisi mediambiental des de la perspectiva que el món ha estat fet per als humans; és per això que un objectiu bàsic de l'ecologisme és la substitució de l'antropocentrisme pel biocentrisme.

ECOLOGISME I MEDIAMBIENTALISME

- Sobre el postulat biocèntric recauen les més importants crítiques contra l'ecologisme: primer, perquè sostenibilitat i biocentrisme són antitètics (la sostenibilitat s'enuncia en termes humans); segon, perquè redueix l'ésser humà a la mateixa consideració que qualsevol altre ésser viu (una bactèria, una mosca...); tercer, perquè la reducció de la població humana (corol·lari del biocentrisme) entranya aspectes autoritaris qüestionables.
- Aquesta confrontació entre dues visions de la crisi mediambiental del present planteja *com* arribar a l'objectiu final de sostenibilitat; pot ser una qüestió d'adopció de virtuts cíviques a l'esfera purament privada, o reformulació dels models de participació política o de criteris de distribució de càrregues mediambientals. Qualsevol d'aquestes formulacions suposa una qüestió de ciutadania, de posició de la persona al si d'una comunitat.

LA FORMULACIÓ D'UNA CIUTADANIA ECOLÒGICA

- La confluència de l'ecologisme i el mediambientalisme té lloc en el sorgiment d'un nou tipus de ciutadania lligat a la defensa dels recursos naturals, anomenat "ciutadania ecològica" per Mark J. Smith, i "ciutadania mediambiental" per Dobson i Bell.
- Es pot explicar la ciutadania ecològica com una quarta fase del procés de creació i ampliació de la noció de ciutadania, començant amb la *ciutadania civil* derivada del reconeixement del dret de propietat amb llurs perfils moderns, passant després per la *ciutadania política* derivada del reconeixement del dret de sufragi, després una *ciutadania social* aconseguida amb la constitucionalització dels drets socials i, finalment, la quarta fase actual, marcada per la ciutadania ecològica, que implica un nou tipus de relació de l'ésser humà amb el medi natural (o, més àmpliament, amb el seu medi ambient) i el reconeixement de drets a subjectes no representats en les relacions jurídiques mediambientals: les generacions futures, els animals i els éssers vius en el seu conjunt.

LA FORMULACIÓ D'UNA CIUTADANIA ECOLÒGICA

- Aquesta idea de ciutadania ecològica, que marca el moment actual de la qüestió mediambiental, es desenvolupa en els tres nivells polític, econòmic i social i, en cadascun d'ells, es projecten diferències entre el mediambientalisme i l'ecologia política:

- En la seua *dimensió política* la ciutadania ecològica postula una nova democràcia ambiental que done entrada a noves figures de representació política (les generacions futures, els éssers vius no humans...) be siga dins de les vies democràtiques existents (mediambientalistes) o mitjançant un trencament que de vegades té caràcter revolucionari.
- En la seua *dimensió econòmica* tot el *pensament verd* assumeix que el ritme de desenvolupament actual és inviable i cal traure les qüestions mediambientals de les dinàmiques de mercat (criteris de medició com ara el PIB o el PNB són qüestionats i se'n proposen uns altres com ara el Producte Nacional Ajustat –PNA-, l'empremta ecològica...). Nogensmenys, mentre que el mediambientalisme defensa un creixement ajustat a les capacitats de càrrega dels ecosistemes (criteri de sostenibilitat), en canvi l'ecologia política formula propostes maximalistes com l'*estat estacionari* o fins i tot el decreixement humà.
- És a la *dimensió social* de la ciutadania ecològica on majors diferències es troben. Des dels postulats de la sostenibilitat es defensa la pervivència del model social actual dels països desenvolupats, i es propugna la introducció progressiva de modulacions en la formació social que permeten harmonitzar el creixement econòmic amb la preservació dels recursos naturals i la biodiversitat (tractament i reciclatge de residus, pautes de consum moderades...). L'ecologia política, en canvi, com a corol·lari del seu trencament amb la democràcia liberal i l'economia de mercat, propugna un model social que es recolza en la idea de descentralització (s'argumenta que si les relacions ecològiques no són ni jeràrquiques ni centralitzades, tampoc no hauran de ser-ho les relacions humanes), la qual cosa permet acostar els punts de producció i de consum, i, a més, possibilita models democràtics participatius i amb més protagonisme de la persona en l'adopció de decisions col·lectives.

- La conseqüència d'aquestes idees és el bioregionalisme i el model d'organització social és la bioregió, que defineix Sale com:
- “(...) una part de la superfície de la Terra i els límits abruptes de la qual estan determinats per dictats naturals i no humans, distingible d'unes altres àrees per atributs de flora, fauna, aigua, clima, sòls i accidents geogràfics, i per les colònies humanes i les cultures que ha originat”.

CIUTADANIA ECOLÒGICA I JUSTICIA

La postulació d'una ciutadania mediambiental suposa, com a mínim comú denominador, l'existència d'uns drets estrictament mediambientals, elevats generalment a rang constitucional, i l'atribució de llur titularitat a tots els ciutadans. El dret de gaudir d'un medi ambient adient, i la seua vinculació al desenvolupament integral de la persona, constitueix un patrimoni jurídic integrant de la condició de ciutadania ecològica. L'adopció de formes de vida i de convivència més sostenibles entranya la necessitat de sorgiment d'una nova democràcia ambiental que trenque els dics de contenció erigits pel liberalisme entre l'esfera econòmica del mercat i l'esfera pública de la representació política. La democràcia ambiental amplia els espais de la democràcia i redueix el terreny de joc del mercat i de l'individualisme, tot subordinant-los a valors d'ordre superior. Des de la perspectiva de la ciutadania ecològica, la crisi mediambiental pot representar-se com una crisi de legitimitació. La crisi ecològica és una crisi en les relacions de la comunitat humana amb la biosfera, i llur permanent postposició provoca la inflació retòrica, l'ajornament de les solucions i la crisi de governabilitat.

Conseqüentment, la ciutadania ecològica ha de recuperar continguts ètics i valors democràtics a l'hora d'enfrontar les relacions de les societats amb el medi ambient, i han d'abordar-se línies de fractura que estaven generalment allunyades del debat ecològic. Els conceptes de justícia i equitat han de dur-se també a l'àmbit de l'ecologia, i cal plantejar-se llavors la pregunta de si el dret de gaudir d'un medi ambient adient, proclamat en gran nombre de textos constitucionals, és aplicable per igual a tota la comunitat humana i examinar si hi ha divisòries de classe, de raça, de capacitat econòmica, d'origen nacional... a l'hora de gaudir d'un medi ambient acceptable.